

Шорно эл, нурилук да гим бер!

37-ше (3373) №,
2018 ий 15 сентябрь,
шуматкече.

ЯМДЕ ЛИЙ

0+

1933 ий 1 февраль годсек лектеш.

ПОРО ПАША

СОЮЗ
ДОБРОВОЛЬЦЕВ
РОССИИ
РОСВОЛОНТЁР

РЕСПУБЛИКА МАРИЙ ЭЛ

КУАНЫМ КОНДА

Российсе Доброволец-влакын ушемштыт 77 регионым уша. Нунын цельштыт – шочмо элым саемдаш, пагалаш, но шомак дене огыл, а паша дене ончыкташ. Марий Элыштат тыгай ушем-влак улыт: Морко, Звенигово, Оршанке, Советский, Юрино районлаште доброволец-влак чолгалыкым ончыктат. Марий Турек, У Торъял, Кужэнер районлаште почаш ямдылалтыт. Марий региональный пөлка (отделений) 2014 ий 19 ноябрьыште почылтын, вуйлатышыже – Игорь Калинин.

Волонтёр-влак шым направлений дене пашам ыштат: тиде адресный польш, экологий, йоча-влак, шарнымаш азбуко, спорт, медиа, мониторинг. Мутлан, Советский районнын активистше-влак шкетын илыше шонгыен-влак деке миен коштыныт, сурт сомылкам ышташ полшеныт, кочкышым: шұрашым, ұйым, чайым, сакырложашым, шорым да молымат – кучыктыныт. Морко районышто шуко шочшан да начар илыше еш-влаклан тунемме ұзгарым пөлекленыт. Диана Климова ден Анна Симолкина Оршанке посёлкышто илыше ковалан кугу энертыш улыт, поро шомак дене кумылжым савырат, пукшат. Шонгыен нунын толмыштым кече еда вуча.

Х.АЛЕКСАНДРОВА.

ПОДПИСКЕ!

Почто связь отделенийште 2019 ийын икымше пелыжлан «Ямде лий» газетлан подпискым ыштыза.

Индекс
– П4696.

Акше – 322
тенгеат 56 ыр.

Чодыран йолташыже улына

шындалалтеш. Морко лесничестве вуйлатышын алмаштышыже Г.А.Ефимов чодырам аралыме да шукемдыме нерген ойлен. «Лес Сервис» ООО-н пашаенже-влак экскурсийым эртареныт, пашаштышт кучылтмо технологий нерген каласкаленыт. Йоча экологий да биологий рүдерын туныктышыжо-влак чодыра нерген школ газетым лукташ ойым пуэныт. Йыргешке үстелыште школ да лесничестве-влак коклаште пенгыде кылым ыштыме нерген кутыреныт.

Морко, Коркатово.

Настя ИВАНОВА.

Марий Элысе Госавтоинспекцийын увертарымыш почеш, 2018 ий тўналтыш гыч республик мучко 457 корнысо энгек (ДТП) лийын. Тыгодым 55 еҥ колен, 620 еҥ сусырген. Йоча-влакат энгекыш логалыныт. Поснак Йошкар-Олаште, Советский, Волжский, Курыкмарий да Звенигово районлаште аварий шукмын.

Уверлан уло вер

2018-2019 тунемме ийлан иктешлыше сочиненийын темыже-влак пале улыт. Тиде «Отцы и дети», «Мечта и реальность», «Месть и великодушие», «Искусство и ремесло», «Доброта и жестокость». Тунемше-влак сочиненийын темыжым экзамен тўналме деч 15 минут ончыч пален налыт.

***

Федерал бюджет кўшеш Марий Эл Республиклан 21 школ автобусым пуат: 13-20 веран 6 автобус, 21-24 веран 14 автобус да ик автобус 25-31 веран.

2-11-ше класслаште тунемше-влак, англичан йылме дене онлайн-олимпиадыште шинчымашдам 3 ноябрь марте терген кертыда.

«Ямде лий» газет корно правил-влакым эскерыме нерген изи книжкам луктын. Звенигово район Нуктыж ялысе нюга-влак тудын почеш корнышто шкем кузе кучымо нерген пален налыныт.

Е.ЮНУСОВАН фотожо.

Историйым шергалына

1380 ий 21 сентябрьыште князь Дмитрий Донскойын вуйлатыме руш войска Куликово пасушто татар-монгол-влакым кырен шалатен. Ты сенгымаш руш калыкым шуарен да татар-монгол-влакын индырен илымышт деч пўтынек утлаш амалым ыштен. 21 сентябрь Российыште Воинский чап кече семын палемдалтеш.

Йоча-влак, корно дене кайымыда годым моткоч тўткў лийза! **Кудал толшо машина ончык куржынида лек!**

21 сентябрь гыч 31 октябрь марте

Марий Элыште «Иле, чодыра!» акций эрта. Кажне кумылан еҥ пушентым шындыме, чодырам тор деч эрыктыме пашашке ушнен кертеш.

Шыжым покшым возеш гын, игече ояра.

1-11-ше класслаште тунемше-влак

«Чекдыме школ» все-российский акций-фотоконкурсышто тагасен кертыт. Конкурс 30 сентябрь марте шуйна.

Леде шыже – кужу тельлан.

Марий Турек район Нартас школын 14 тунемшыже Оренбург олаште эртыше «Зарница Поволжья» военно-патриотический модышын финалыштыже вий-куатшым терга.

Кум фамилиян еш

«Мыйын ешем – мыйын поянлык» республикысе конкурс годым кум фамилийым ушышо Скулкин-Орлов-Смоленцев еш дене палыме лийым. Кум фамилиян улмышт изишак ырыктарыш. Молан еш кум фамилиян? Ты йодышым йоча-влакын авашт Людмила Юрьевна Скулкина рашемдыш:

– Вячеслав Викторович Орлов – мыйын кокымшо пелашем. Латшым ий пырля илена. Кум ұдырым: Алинам, Ярославам, Александрам – ончен куштена. Тылеч посна икымше пелашем деч кок эргым, Артём да Родион Скулкинмыт, уло. Смоленцев – ашнаш налме Сония ұдырнан фамилийже, тудымат арален коденна. Кум түрлө еш, ик ешыш ушнен, келшен илена. Фамилийым вашталташлан амалжат лийын огыл. Ешыште тўнжө – икте-весым умылымаш, пагалымаш.

Конкурсш кондымо тукумвож пушенгышт пеш поян ыле. Тушто кум фамилийым шуйышо тукумын лўмыштым ончыктым. Тукумвожым шымлаш Александра тўналын.

Варажым ты пашашке ешге ушненыт. Интернетыште «Потомки Орловы» тўшкам почыныт. «Индеш кугарня» кумалтышым эртарыме годым ятыр родо-тукум пырля погынен, вашкылым ыштен.

Кумшо – мо шинчалан вик перна, спорт дене пенгыде кылым кучымышт. Пакча пашам пытарымеке, кужу шыже да теле кастене школын спортзалышкыже волейболла модаш ешге коштыт. Рвезе-влак дартсым кыш-каш мастар улыт, теннис дене модыт.

Еш «Ава, ача да мый – спорт еш» район курсышто сенгыше радамыш лектын. 2015 ийыште «Ялысе кенгежымсе модмаште» республикыште икымше верым сенен налын. Чылаже 60 наре медальышт уло.

Сония Смоленцева (снимкыште пурлагыч кокымшо) –

Л.Ю.Скулкинан шочмо шўжаржын ұдыржө. Аваже уке лиймеке, тудо кокаж дене илаш тўналын. Тылеч ончычат нунын дене

лияш йоратен: аваже Москошто пашам ыштен.

– Сония йочасадыш коштымж годымак пелашем ден когыньнам «ава, ача» манаш тўнгале. Вес икшыве-влакын авашт пелен ошкылмым ужмеке, «Чыла йочан аваже уло, мыйын уке» манын шортеш ыле. Мыйым «авай» манын кертат манынам.

Тылеч вара Сония кок аван кушкын. Варажым аваж дене томаша лийын кайыш. Ынде ик аваже веле кодынам, – ойла Людмила Юрьевна.

Сониям ака-изаже-влак шочмо шўжарышт семынак йоратат. Ёдыр Сысоево школышто 6-шо классыште тунемеш. Сўретлаш моткоч йората. Ава-ачалан сурт кокласе пашам ышташ полша.

Казам лўшташ пеш йората. Скулкин-Орлов-Смоленцев ешыште кажнылан могай-гынат паша лектеш. Оралте кугу, сурт пеленысе пакча пеш кумда: түрлө пакчасаскам лыг шындат. Шуко сурткайыкым, казам ашнат. Йоча-влакым пашалан шўмандаш манынак, кроликым ашнаш тўналыныт.

Келшен илымаш – ешын вийже

А
В
А

Э
Н

Ш
Е
Р
Г
Е

Пиалан икшыве-влак

Шуко шочшан еш семын Скулкин-Орлов-Смоленцевмытлан Йошкар-Ола воктенысе Апшакплак ялыште пўртым чонач мландым пуэныт. Кок пачашан пўртым леведыш йымак пуртеныт, окнам, омсам шындыныт. «Ме кугу еш дене илен тунемше улына. Школым тунемын пытарымеке, йочана-влак рўдолашке каен пытат гын, мыланна пеш йокрок лиеш. Сандене ола воктенысе суртыш чылан пырля илаш куснаш шонена. Ятыр жа пшонка-лымеке да йоча-влак

Мемнан чон шокшына чылалан сита. Эше

кеч кок йочам пиаланым ыштен кертына гын, тиде мыланна мучашдыме куан лиеш.

дене мутланымеке, эше кок ұдырым ашнаш налаш йодмашым возенна», – ойлат Людмила Юрьевна ден Вячеслав Викторович.

Л.ГРИГОРЬЕВА.

Авторын фотожо.

Ямде мурым колышташ моткоч сай. Тудым возымо паша мыняр жапым налеш, кузе тудо возалтеш? Кажне айдеме мурым шочыктен кертеш мо? Нине да моло йодыш-влаклан марий мурызо, артист АРТАЛИК (Виктор Апталиков) вашмутым пуаш полша. Кызыт тудо шкенжым композитор да аранжировщик семын терга.

Муро кузе шочеш?

– Палыме шуэш: тичмаш муро кузе шочеш?
– Эн ондак поэт мурылан келшыше корным воза, семмастар семым келыштара. Монтешлат лийын кертеш. Эн ондак сем шочеш, вара – почеламут корныла. Аранжировщик (але оркестровщик) могай семүзгар-влакым кучылташ күлмө нерген ойла. Ямде ното почеш музыкант-влак семым луктыт, иктешыже «илыше» аранжировко лиеш. Жап эртымеке, тудым пластинкыш але дискиш возаш күлешлык лектын. Тыге аранжировкым компьютер программе полшымо дене возаш тўналыныт. Икмыняржым палемден кодем: FL Studio, Cubase, MAGIX Music Maker, Ableton Live. Кажне семүзгарын йонгымыжым звукорежиссёр студийыште воза. Вара сведений паша дене инженерлан кучыкта. Инженер компьютерысе программе полшымо дене нине дорожка-влак гыч ик композицийым шочыкта. Ик семүзгарже, можыч, тўн лиеш, весыже изинрак шентелне шокташ тўналеш але икмыняр семүзгар иканаште йонга. Умбакаже мастеринг паша дене инженер сомыллан пижеш. Тудо кеч-могай муро моло муро

семянак икгай громкостян, иктөр частота балансан лийже манын вуйын шога. Мурым возымо паша шагал огыл жапым налеш да кугу специалист-влак деч мастарлыкым йодеш.

– Йочалан возымо аранжировкын ойыртемыже уло мо?

– Кугу ойыртемыжым посна палемден кодаш огеш лий. Мутлан, духовой семүзгар (шиялтыш, тромбон, саксофон да т.м) дене янлык, кайык-влакын йўкыштым лукташ лиеш. Чылажат мурын көргө шонымашыже, характерже деч шога. Мутат уке, йочалан возымо аранжировко тыглай, весела лийшаш. «Весела кок комбо» муро уло. Комбо нерген возена гын, семүзгар дене комбын когоклымыжым ончыкташ але записьым ышташ лиеш. Муро пий нерген гын, вес түрлө кумылым почын ончыктыман. Йон моткоч шуко. Аранжировко мурылан у тўсым пурташ полша. Мыйын шонымаште, йоча мурылан аранжировкым возышо йоча семын шонен да мурын шонымашыжым ужын моштышаш.

Х.АЛЕКСАНДРОВА мутланен.

Книга – чон шепка

Тошто книгам лаштыклен шинчышыла, түрлым шонкалет, эртыше жапыш пёртылат. Южо книга тукуым гыч тукумыш кусна. Шарнем: изиэм годым мыйын түрлө чиян, чоным сымстарыше книгам лийын. Комжо туржалт пытен, южо лаштыкше кушкедалтын, уэш скотч але клей дене пижыктыме. Кунам лудын моштен омыл, йомак-влакым авам ден ковам каласкаленит. Книга кугезе ковамын лийын улмаш. Садлан мый тудым тачат перегем. Кажне гана, тиде книгам кидышкем налмекем, шинчаончылнем шонго коваэмым ужам. Кажне книган, айдемын семынак, шке пўрымашыже. Мыйын историем тыгай. Аралыза, аклыза книгам.

Катя РЫБАКОВА.
2-шо номеран
Шернур школ.

С. Чавайн лўмеш
Национальный библиотекеш-те эн тошто книга – Роллен Г. «Древняя история об египтянах, о карфагенянах, об ассириянах, о вавилонянах, о мидянах, персах, македонянах и о греках» (1749 ий).

Снимкыште Катя Николаевам, Эвелина Соловьёвам, Эдита Александровам, Максим Васильевым ужыда. Нуно Морко район Арын школышто 4-ше классыште тунемыт. Мураш, кушташ йўратат. Кажне пайремыште мастарлыкышт дене куандарат.
Д.ГРИГОРЬЕВАН фотожо.

*Муро вет тугай: калыкын мурыштыжо пўтын илышыже, мут дене каласаш лийдыме чон шонымыжо, кумыл-кылже чурийончышто гай раш коеш. Илыш неле, орлыкан – муро сел ойган; илыш куштылго, ласка – мураш куанышан.
Шабдар Осын.*

29 сентябрь
театр **16.00**
им. М.Шкетана

Фестиваль искусств, посвященный **80** летию МАРИЙСКОГО ФИЛАРМОНИИ
ОТКРЫТИЕ ФЕСТИВАЛЯ «МАРИЙСКАЯ ОСЕНЬ 2018»
БОЛЬШОЙ ПРАЗДНИЧНЫЙ КОНЦЕРТ

Государственный ансамбль танца «МАРИЙ ЭЛ»
Руководитель и главный балетмейстер - нар. артист РСФСР, засл. артист России С.В.И. АКСЕНОВ

Государственный оркестр народных инструментов «МАРИЙ КУНДЕМ»
Учредительский руководитель - нар. артист РСФСР АНДРЕЙ ПЕЛИКОВ

Марийская государственная капелла им. А. ИСКАНДАРОВА
Главный дирижер - АЛЕКСАНДР КАЧУВ

Ансамбль народной песни «ЭРЕНЕР»
Главный солист - засл. работник культуры РСФСР СВЕТЛАНА ЧЕРНОВА
Музыкальный руководитель - АНАТОЛИЙ ГРИБАКОВ

В программе: вокалы на репертуаре коллективов и солистов Марийской филармонии.

Почта: 230-300 руб. Заказ билетов: (8362) 43-5143, 42-18-16, 76-13-79.
Адрес: г. Йошкар-Ола, Шингалы

Элнет книгагудына «Кидкопаште книга» тӱнямбал акцияш икымше гана ушнен. Библиотекеште руш писатель Андрей Усачёвын «Умная собачка Соня» книгажым йӱкын лудынна. Школыш коштшо изирак ийготан икшыве-влак эн сай произведений-влак дене палыме лийыныт. Акцияш нунын авашт, ковашт, изашт да акашт пырля толыныт. Библиотекарь изирак ойлымаш-влак дене палдарен: «Королевская дворняжка», «Кто сделал лужу?», «Здравствуйте, спасибо и до свидания!», «Горчица» да молат.

Модашат жапым муынна. «Съедобное и несъедобное», «Карлики и великаны» модыш-влак чылашлан келшен. Андрей Усачёвын усталык корныжо шуко йочан чонжым сымыстарен.

Т.СЕМЯКОВА.

Татарстан, Менделеевский район.

Тӱшкан лудына

Акцийын цельже – йочасадыш коштшо йоча-влакым кызытсе йоча литератур деке шӱмандаш.

17 сентябрьште Е.И.Пугачёвын вуйлатыме Кресаньык сар (1773-1775 ийла) тӱнгалын.

Емельян Пугачёвын полшыкалышыже-влак эрвелмарий-влакат лийыныт. Йоча-влак, нунын лӱмыштым каласыза.

Вашмут: Оса Оскай, Юкей Егоров, Изабелла Исабаев.

Шке мландын кормыж рокшат шерге.

Калыкмут.

Марий да татар ял

Легенде

Кугу Шия да Вахит ял-влак 1625 ийыште шочыныт. Вахит ялже ожно вес семын маналтын – Макчымъял. Йырже шаранге, куэ кушкыныт. Яндар вӱдан энгер йоген, чодыра гӱжлен шоген. Тиде верышке Максим лӱман марий родо-тукымжо дене толын верланен. Ямле пӱртӱс пеш келшен! Нуно чимарий йӱлам кученыт, Ош Кугу Юмылан кумалыныт. Максим мӱкшым ашнен, кугу пагалымашым сулен. Тудын деке мӱкш пашалан тунемаш коштыныт, омартажымат налыныт. Шуко мӱйым поген, артыкшым киндылан вашталтен.

Мӱндырнӧ огыл кушшо пистер воктен Шияп лӱман

татар ял верланен. Ял калык мланде паша дене чапланен, вершӧр шурнылан поян лийын. Максим отарым кумдандаш шонен пыштен, пистер чодырам кычалын, татар ялыш толын лектын.

Икана кок ял сходыш погынен. Максим Шияп деч ял верым вашталташ йодын. Шияп кӧнен. Но ял-влакын лӱмышт кодын. Максимын илыме ял Кугу Шия лийын, а Шияпын – Макчымъял.

Наташа СИДОРОВА.
Татарстан, Мамадыш,
Кугу Шия.

Сай койыш

Эре ончылно

Станислав Акмуллин (снимкыште) ден Вячеслав Ишкинин йочасадыш гычак спорт дене кылым кучат. Нуно Пошкырт кундем Караидель район Уткӱстӧ ял гыч улыт. «Спорт деке кӧ шӱманден?» йодмемлан Стас тыгерак вашештыш: «Нигӧ, ме шке». Туге гынат физкультурым туныктышо Виктор Григорьевич Ишкининын шӱкалтышыже лийын, очыни.

Караидель селаште да районсо яллаште ий еда шуко танасымаш эрта. Ече дене Стас кум ий почела 1-ше верым налын, тений 3-шо лийын. Артакул селаште эртаралтше Ече фестивальыште 2-шо верыш лектын. «Уфимский полумарафонышто» 2 менгым куржмаште тыгак 2-шо вер дене палемдалтын. Самырык спортсмен «Павловский ече фестивальыште» 5 менге кужытышто 1-ше верым налын.

Марий рвезе жапым яра ок эрtare: футбол дене модеш, турникыште пӧрдеш. Спорт тудлан – йӧратыме каныме паша.

Х.АЛЕКСАНДРОВА.

Светлана Таныгина дене «Кугарня» газетыште сүретчылан пашам ыштымыш годым палыме лийынна. Варажым тудо Таллиныш (Эстоний) тунемаш кайыш, тыге вашкыл йомо. Тений кенезым ешыж дене шочмо кундемшыкыже, Советский районысо Колокудо ялышке, унала толмышым пален налмеке, уэш вашлийна. Кызыт Светлана Ивановна ешыж дене Финляндийыште Рантасалми селаште ила. Села Хельсинки ола деч йүдвел-эрвелкыла 300 менте ордыжтө верланен. Пелашыже, Сергей Георгиевич, финн пу пörтым ужалкалымаште тырша. Юнай эргышт 7-ше классыште, Вика нылымшыште тунемыт. Межнечышт – ик ий да кандаш тылзаш Алина-Йонна.

– Те ешыштыда могай йылме дене мутланеда? Очыни, финн йылмым сайын паледа?

– Шочмо мланде деч ордыжтө илет гын, тусо калыкым пагалыман. Йылмышымат, тўвыражымат, историйжымат палыман. Финнла чыланат куштылгын мутланена. Йоча-влак школышто финн йылмым шочмо йылме семын тунемыт, а руш йылмым – йот йылме семын. Шке коклаште рушла кутырена. Икшывына-влак ача-аван шочмо йылмышымат палышт шонена: мый нуным марла туныктем, пелашем – коми-пермяк. Сергей – Пермь кундемысе Верх-Иньва селан шочшыжо.

– Родо-тукым финн калыкын туныктымо системыже нерген

пален налаш онгай ыле.

– Финляндийыште йоча-влакым творчески шуарымылан кугу тўткышым ойырат. Куштым, мурым, семўзгар дене шоктым, кидмастар кружок-влак виян пашам ыштат. А эн тўнжө – спорт. Кажне йоча ече спортлан

Уста марий ўдыр йот элыштат мастар

шўман манам гын, йонгылыш ом лий. Икшыве тўрлө могырым шкенжым терген кертеш, нимогай чарак уке. Чонлан келшыше направленийым ойырен налмеке, профильный школышко тунемаш куснаш йон уло.

– Йонгылыш ом лий гын, тый шкежат усталык кружокым вўдет?

– Расписанийым келышта-рен, иканаште ныл-вич школышто вўденам. Кызыт йоча дене шинчем. Ўдыр-рвезе-влакым сўретлаш, тўрлаш, ургаш, кочкаш шолташ да шуко молылан туныктенам.

– Школышкыже мыняр ияш каят?

– Йоча-влак, шым ийым темыеке, парт коклашке шинчыт да 6-шо класс марте тўналтыш школышто тунемыт. Урок-влакым ик туныктышо вўда. 7-ше класс гыч тўрлө педагог лиеш. Тўн шинчымашым 9-ше класс деч вара налыт. Кыдалаш шинчымаш колледжыште але лицейыште пуалтеш. Тушто ойырен налме

направлений почеш тунемыт. Вара кумылан-влак кўшыл шинчымашым налын кертыт.

– У тунемме идалык икымше сентябрьыштак тўналеш?

– Уке вет. Финляндий кум регион гыч шога. Кажне регион – шке законжо. Мемнан дене у тунемме ий 8 августышто тўналеш. Тунемме идалык мучко кум гана каникул лиеш. Но шошо велеш эше ик арня ече каникул пуалтеш. Тунам тунемше-влак чылан ече дене курык гыч мунчалташ каят. Ече базылаште, унагудылаште вер чылалан ситыже манын, школ-влакым ече каникулыш черет дене колтат.

Светлана Ивановна ден Сергей Георгиевичат икшывышт-влакым изинек ече спортлан шўмандат. Юнай эше футболла, хоккейла модаш йўрата. Вика кларнет дене шокташ тунемеш, балет дек шўман. Сандене арняште кум гана, урок-влак пытымеке, 30 менте ордыжтө верланыше балет школыш коштеш.

Л.ГРИГОРЬЕВА мутланен.

Тидым палаш онгай

Эстон ўдырамаш лўм-влак: Лаура, Леа, Лизетт, Лисандра, Луупе.

Эстон фамилий-влак: Саар, Сепп, Капп, Яксон, Мяги, Алик (памаш манмым ончыкта), Тамм (тумо манмым ончыкта).

Ару – фамилий. Тыгай лўман ялат уло. Тудо Эстонийын йўдвелныже, Куусалу волостын, Харьюмаа уездыштыже верланен.

Ukonilma

Sade

Aurinko

Pilvinen

Lumi

Шыжым игече тўрлө лиеш. Тиде сўретште могай йылме дене возымо? Марлаже кузе лиеш?

16 сентябрь – Чодыра пашаен-влакын кечышт

Чодыра понгылан поян. Леве йўр эртымеке, корзингам кидыш налын, вигак понтым погаш куржам. Куэвонго, кожвонго, шопкевапка шкеак йўкыштым пуат. Кайыкше, кайыкше... мурыштым туге сылнын мурат, пуйто семўзгарым шоктат. Пашаче кутко-влак чарныде пашам ыштат. Пушенгым, кушкылым аралаш кўлеш, шўкшакым кышкыман огыл. Тек кажне ен чодыра гыч йывыртен лектеш!

Михаил РЯБЧИКОВ.
Советский, Ёшнўр.

Снимкыште:

авторын шке кид дене ыштыме изи транспортшо: я пум, я паренгым шупшык-таш лиеш, шўжар ден шоляшын икымше транспортыштымат алмашта.

Шўжаремлан машина

Шўжарем «тў-тўт» манеш,
Энғыра уэш, уэш.
«Мом гын йодылта?»
шонем,

Эркин дене умылем:
Йолын коштын ноенат,
Машинам йодеш улмаш,
«Полин, ок кўл машина,
Пу сорым гычын шке ыштем».
Тыге шочо транспорт шўжарлан,
Максим шолят кертеш шинчен.
Паренгым луктын пытаремат,
Пакчана мучко коштыктем...

Леонид АНДРЕЕВ.
Морко, Шўргыял.

Аралем

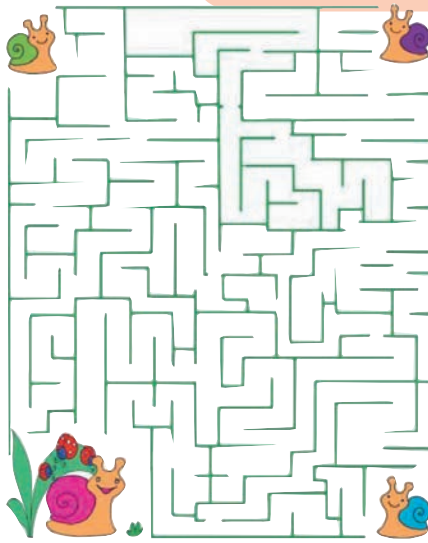
Чодыра – пўртўс-ава,
Кажне пагытлан тўрлў
вургемым чия.
Тиде почеламутым
лудмеке,
Чодыран моторлыкшым
пален налыда.

Кенгежым чыланат
йўратат,
Чодыраште тўрлў
емыжым погат.
Кайык-влак сылнын
мурат,
Янлык-шамыч
келшен илат.
Юалге мардеж пуалеш,
Шыже мемнан
деке толеш.

Чодыра шўртнў тўсым
налеш,
Лышташыж ден мландым
леведеш.
Чатлама теле вашка,
Марий тўням ош чия
дене чиялта.
Чодырат малаш возеш,
Тудланат канаш кўлеш.
Йырым-йыр чыла илана,
Шошым чодыра
сывыным чия.
Кече веселан ончалалеш,
Койын рошана
ужаргалеш.

Тиде шомакем,
йоча-влак,
Мый чодыралан
пўлеклем.
Мыйт дендан семынак
Чодырам арален илем.

Эмилия АЛЕКСАНДРОВА.
Морко, Коркатово.

«Ямде лий» газетлан под-пискым ыште!

Салам лук

Шочмо кечет дене!

Ачам Валерий Леонидович Степанов 16 сентябрь-ыште шочын. Изинек ача деч посна кушкын. Школышто тыршен тунемын, туныктышо лияш шонен, но шонымашке шуын огыл. Армыйыште пограничный войскаште служитлен. Тудо тиддене кугешна. Ачам мемнам, икшывыже-влакым, илышлан, пашалан туныкта. Ачай, шочмо кечет дене саламлем! Тазалыкым, кужу ўмырым тыланем.

Ольга СТЕПАНОВА.

Морко, Шап Унчо.

Лишыл ендам саламлаш шоне-да гын, серышым возен колтыза.

Мужырым му.

Клюква	Энж
Смородина	Модо
Черника	Шунвондыгичке
Малина	Турнявўчыж
Шиповник	Шоптыр
Земляника	Пўчыж
Яблоко	Шемэныж
Брусника	Олма
Ежевика	Снеге

Петя НАГАЕВ.
Советский, Ёрша.

Икымше смайликым американ художник Харви Болл сўретлен (1963 ий). А тыйын йўратыме смайликет могай? Сўретлен, редакцийыш колто.

Сўретым чиялте.

19 сентябрь – Смайликын кечыже

«Суртвольык да мый»

Татьяна ТОКТАРОВА
Элика үдыржө дене.

Шернур, Тоски.

Настя СТЕПАНОВА.
Морко, Эгерүмбал.

Ульяна СОКОЛОВА.
Йошкар-Ола.

Уштодыш

Уштодышым чын решатлымек, пушенгын лүмжым пален налыда.

$18 + \text{yellow circle} = \text{blue triangle}$

$\text{blue triangle} - 13 = 27$

$\text{green square} + \text{yellow circle} = \text{blue triangle}$

Тиде Мари́й кундемьсе чодыраште кушкеш. Укшлажым эскерен, игечым палаш лиш.

Йүран годым укш мучаш-влак керде семын кўшкыла кадыргат. Ояр игечыште укш-влак үлыкыла кечалтыт, мучашышт дене эсогыл пушенге тўнышкат шуыт.

22 - ж; 18 - к; 40 - о.

рым шынденыт. Чылаже 910 самырык пушенгым шындаш кўлеш. Кажне кечын тыге шындагын, планым мыняр кечыште шуктат?

Акамьн лүмжө кузе?

- А: 2,6,9,10,11,13,15,18.
- Б: 1,3,5,7,9,13,15,17,19.
- В: 1,2,3,5,7,9,10,11,13,14,15,17,18,19.
- Г: 1,3,5,7,9,13,15,17,19.
- Д: 1,3,5,7,9,10,11,13,15,17,19.

Никита МАМАЕВ.

У Торъял.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
А																			
Б																			
В																			
Г																			
Д																			

Алфавит

Толын шуна «О» декат. Тудо тыге возалтеш. «О»-лан «Онго» мут келша. Шкежат онгыла коеш.

Теве тиде «Ö» буква. Кок точко дене возалтеш. Палем мутым мый тудлан. «Ö» ден «Орш» мут возалтеш.

С.БЕССОНОВА.

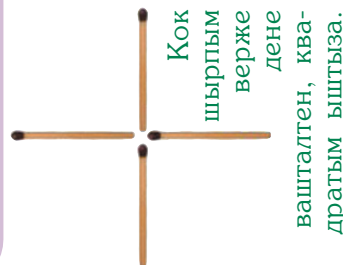

Тунемше-влак кечыште 91 түрлө пушенге ден вондерым шынденыт.

987
числа 329
деч
мыняр
гана кугу?

Сүретыште нине предмет-влакым му.

Индекс: Мари́й Элыште, Пошкырт ден Татарстан кундемлаште - П4696. Тираж 1150 экз. Заказ 1685. Формат - А-4-8. Директор-тўн редактор Л.В.Семенова.

УЧРЕДИТЕЛЬ-ВЛАК: Мари́й Эл Республикысе культу́р, печать да калык-влакын пашашт шотышто министерстве, «Ямделий» газет» кугужаныш унитарный казна предприятий.

Газетым Массовый коммуникаций сферыште да культу́р наследи́йым аралымаште законодательством шуктен шогымым эскерше Федеральный службыв Приволжский федеральный округысо управленийыштыже регистрироватлыме. Номер - ПИ №ФС 18-1999, 2005 ий 10 февральыште пуымо.

Печатьыш пуымо жап - 14-00, фактически - 13-00.

Авторын да редакцийн шонымышт түрлө лийын кертыт. Серыш-влак мөнгеш огыт колталт. Ак - кутырен келшыме почеш.

E-mail: yamde_lii@mari-el.ru, yamde_lii@mail.ru
Сайтын адресше: yamde-lii.pro,
Тел. 8(8362) 45-22-82 (факс).

Газетым редакцийыште погым да верстатлыме, «СТРИНГ» ИПФ ООО-што ямде оригинал-макет гыч савыктыме. Типографийын адресше: 424006, Йошкар-Ола, Строитель урем, 95.

Газетым Печать да массовый коммуникаций шотышто Федерал агентствын окса польшыж дене лукмо.

Редакцийн да издателын адресше: 424006, Йошкар-Ола, СССР Вооружённый Вийын 70-ше идалыкше урем, 20 (юридический) Эгерүмбал Амстердам, 1 (фактический).